

ЗЕМЛЕРОБСЬКА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ДОМІНАНТА УКРАЇНСТВА

Валентин Доморослий

AGRICULTURAL MENTALITY AS A DOMINANT FEATURE OF UKRAINIAN NATION

Valentyn Domoroslyi

The article details the issue of agricultural mentality of Ukrainians. Mentality is not a consistent way of thinking, it constantly changes under influence of various factors. A nation constantly improves one's mentality through new perceptions, on the basis of which attitude towards the world is formed. Nation cannot develop if it only concentrates one's efforts on one direction of its livelihood. It is exemplified by the fact that success of other nations is based on a varied economic activity.

It is stated that specificity of Ukrainians lies in the fact that for a long time they were oriented towards development of agriculture as a basis of one's functioning. This approach had objective reasons: objective – availability of vast lands, suitable for cultivation and subjective – efforts of oppressors to downgrade economic activity of Ukrainians only to agriculture and limit access to handicrafts and trade to slow down the development of our nation.

It is established that it led to socio-economic lag of Ukrainians from other nations but also to an economic deformation. Formation of agricultural mentality and its transition to the main feature of Ukrainians was considered and analyzed. It is also indicated that for the purpose of social development it is required to extend Ukrainian mentality.

Keywords: mentality, Ukrainian nation, nation, process, functioning, culture, consciousness.

Землеробський менталітет є проявом трудового, який виступає як соціально-економічна категорія, яка узагальнено відображає рівень національної трудової свідомості суспільства, соціальних груп та верств населення, окремих індивідів, сприйняття сенсу трудової діяльності, ціннісні орієнтації, інтереси, потреби, які зумовлюють спонукальні мотиви певної трудової поведінки (Богиня 2003, с. 57).

Землеробська ментальність українців, виходячи з історії нашого народу, має не національний, а скоріше міжнаціональний, державницький характер.

Проблема трудового менталітету має широке значення та досліджується різними науками. Наше завдання здійснити аналіз землеробської ментальності українців.

Методологічні, світоглядні основи дослідження української ментальності розкриті у працях М. С. Грушевського (Грушевський 1991, с. 33–35). Проблеми трудового менталітету вивчають вчені В. Гаврилук – розглянув менталітет як складну систему основних уявлень людей, закладених у їхню свідомість культурою, мовою, релігією, наукою, етносом, суспільним спілкуванням (Гаврилук 2015); Д. П. Богиня – дослідив національний трудовий менталітет у взаємозв'язку з трудовою свідомістю суспільства та його соціальних груп щодо сприйняття сенсу трудової діяльності (Богиня 2009); М. В. Семикіна (за результатами соціологічних досліджень виокремила основні типи трудового менталітету) (Семикіна 2008, с. 15–20).

Історія становлення національної ментальності українського народу є складним і неоднозначним процесом. Український менталітет базується на двох типах – землеробський і козацький (Два типи 2008). Архаїчна культура нашого народу розвивалася, в основному, як землеробська. Хліборобська праця вважалася найбільш шанованою, а поняття «орати» первісно означало не просто обробляти землю, а було символом священнодійства. Сільськогосподарські роботи були регламентовані обрядовим календарем відповідно до тогочасних міфологічних вірувань. Тільки нашому народові притаманний міф про «земне» походження людини: Бог зліпив чоловіка із землі, а жінку – з тіста. Достатня кількість родючих

земель, з одного боку заперечувала конкурентну боротьбу за розподіл земельних ресурсів, а з другого, формувала «замкнені соціальні групи із протилежними інтересами – класів» (Донченко 2001, с. 207–208).

Другий тип ментальності українців – козацький. Він формувався на засадах сильної, мужньої людини, готової стати на захист своєї родини, землі та за першої потреби виступити проти ворога (Два типи 2008). Ці два типи, періодично змінюючи один одного, характеризують розвиток нашого суспільства від його становлення і до нашого часу.

Виходячи із землеробської ментальності необхідно зазначити, що українцям притаманне «земне» ставлення до світу. Тісний взаємозв'язок з природою, яка завжди була щедрою до українців, породив оптимістичний психологічний настрій, а специфіка землеробства творила індивідуалізм як одну з найтипівіших рис українського характеру. Елементами індивідуалізму було незалежне існування, самодостатність і можливість обмежувати себе. Українець прагнув підтримувати свій мікросвіт та відмежовуватися від ворожого світу у своїй країні, захистити себе від чужих, агресивних суспільств.

Ремесла на території України розвивалися, але вони, в силу природно-кліматичних умов поступалися землеробству. До виникнення Русі торгівля для більшості населення була загадковою та малозрозумілою і вимагала великих затрат та схильності до авантюри і ризику.

Така тенденція характеризувала історію України від виникнення землеробства і до XIV ст., до занепаду Руської держави та входження її земель до складу Литовського князівства, Польського королівства (1340 р.) та Речі Посполитої (1569 р.). Українці, навіть будучи завойованими, не сприймали автократичних та деспотичних форм правління, які панували в умовах максимальної ворожнечі в суспільстві Речі Посполитої. Проявом цього є численні сутички між суспільними верхами та низами. Суспільні низи намагалися захистити своє право на землю.

Завоювання українських земель Польським королівством, Литовським князівством та створення Речі Посполитої погіршило становище селян. Після відкриття Америки в Європу стало надходити багато заокеанського золота і срібла, що сприяло збільшенню населення в європейських країнах, зростанню попиту на сільськогосподарську продукцію і підвищенню цін на неї. У цих умовах Річ Посполита, володіючи величезним продуктивним земельним фондом, швидко стала житницею Європи. Польські й українські феодали перетворили свої маєтки на фільварки – господарства, зорієнтовані на виробництво продукції для ринку. Така переорієнтація економіки неминуче вимагала посилення залежності селян, яких необхідно було змусити працювати на феодала якомога більше. На просторах Речі Посполитої почало швидко розвиватися кріпацтво, яке перетворювало селян на рабів. Остаточо ці процеси були завершені «Артикулами» короля Генріха Валуа (1573 р.) та Литовським статутом у (1588 р.) (Соціально-політичний 2015).

Втративши особисту свободу, українське суспільство отримало ще цілий ряд обмежень. Українським селянам заборонялося вирощувати тютюн, займатися винокурінням та самогонварінням. Цю продукцію вони мали купувати у поляків. Ремісникам-українцям заборонялося об'єднуватися у цехи і їм було важко конкурувати з польськими. Тримати шинки – прерогатива євреїв. Українським купцям, за винятком Східноукраїнських прикордонних земель, не дозволялося займатися зовнішньо-торгівельною діяльністю.

Наслідком цих обмежень у видах господарювання було не тільки зубожіння українського населення, а й зміна трудової ментальності, адже їх позбавляли можливості займатися найбільш прибутковими видами діяльності на користь інших етносів. Українці до початку XX ст. (з невеликими перервами) з недовірою ставилися до підприємницької діяльності, яка розкривала перед людиною кращі перспективи. Селяни воліли обробляти землю, яка не давала великих прибутків, але здатна була забезпечити життєвий мінімум.

Важкого удару по національній ментальності було завдано хвилями зрад української верхівки. За доби польського королівства (1447 р. Віленський привілей) та Речі Посполитої, більша частина української православної шляхти стала переходити в католицизм, щоб служити у польському війську та займати високі державні посади (Українська 2018). Вони це робили задля кар'єри та поліпшення родинного благополуччя. Ще в XVII ст. М. Смотрицький у сповненому скорботи трактаті «Тренос, або Плач за Святою Східною Церквою» (1610 р.) писав: «Де тепер безцінні діаманти православної корони, уславлені роди таких руських князів, як Слуцькі, Заславські, Вишневецькі, Сангушки, Чарторийські, Пронські, Ружицькі, Соломирецькі, Головчинські, Коропинські, Масальські, Горські, Соколинські, Лукомські, Пузини та інші, яким немає ліку? Де тепер ті, що оточували їх... благородні, славетні, відважні, сильні й давні дома руського народу, що на весь світ славилися престижем, могутністю й відвагою?» (Православно-католицькі 2011). За цим риторичним запитанням стояв загальновідомий факт переходу всіх цих славетних магнатських родів до католицизму.

Перехід української шляхти до польського стану суттєво підсилив Річ Посполиту. Українське суспільство втратило панівну верхівку, яка здійснювала політичне керівництво, розробляла політичні цілі, розвивала культуру та освіту, підтримувала церкву. Відтак честолюбні й обдаровані молоді українці були змушені вибирати між відданістю власному народові й традиціям та асимілюванням у панівне польське суспільство і його культуру. Частіше перевага надавалася останньому. «Внаслідок цього іншою важливою проблемою української історії стала проблема верхівки українського суспільства або, краще сказати, – її відсутності» (Субтельний 1993, с. 114).

Дослідник Ю. Винничук (Винничук 2011) та історик Є. Мурза (у своїх виступах) пояснюють перехід панівної верстви на сторону поляків, не як зраду, а як прояв станової ідентичності – прагнення бути з собі подібними, а не з представниками суспільних низів. Незважаючи на наявність подібного ставлення до проблеми, перехід української шляхти в католицизм негативно позначився на ментальності нашого народу. Ці процеси законсервували землеробство як основну господарську діяльність українців.

З XVI ст. в Україні формується другий тип ментальності – козацький. В другій половині XVII ст. із козацького середовища виділяється привілейований стан українського суспільства – козацька старшина, яка посіла місце шляхти. Вона стає військово-політичною силою, яка у 1649 р. створила державу – Військо Запорозьке. Козацька старшина сприяла розширенню та розвитку ремесел і торгівлі. Широкі верстви населення активно долучалися до підприємницької діяльності.

Старшина стала рушієм української культури. Вона створила «козацьке бароко» – напрям у мистецтві, який набув поширення не території Війська Запорозького у XVII–XVIII ст. «Козацьке бароко» виникає внаслідок поєднання місцевих архітектурних традицій та елементів європейського бароко. Нова еліта стала творцем національної освіти. На невеликій території Гетьманщини було створено три навчальних заклади: Києво-Могилянська академія, Переяславський та Чернігівський колегіуми. Незважаючи на те, що козацька верхівка була військово-політичною силою, вона не прагнула до завоювання чужих земель, а намагалася захистити своє. І тому козацький тип ментальності має оборонний характер, який базувався на таких принципах: працювати на своїй землі, захищати своє і не зазіхати на чуже. Наслідком козацького типу ментальності стало те, що українці не сприймають автократичних та деспотичних форм правління. Свідченням цього є події Новітньої Доби – Помаранчева революція (2004 р.) та Революція Гідності (2014 р.).

З кінця XVII–XVIII ст. Україна потрапила під вплив Московщини і розпочалися процеси переходу козацької старшини на службу до царизму. Царські укази від 1767 та 1785 рр. зрівняли українську старшину з російською. Це була друга хвиля зради української верхівки своєму народові. Українська еліта стала частиною великоросійського простору.

Козацтво – головна суспільна сила, яка була знищена царськими указами про ліквідацію Запорозької Січі (1775 р.), про скасування полкового устрою (1781 р.), про ліквідацію Гетьманщини (1782 р.). Селянство та частина уцілілого після царських репресій козацтва були закріпачені у 1783 р. Знову українське суспільство залишилося без еліти. Соціально-економічні та політичні обмеження стали такими, як за часів Речі Посполитої.

Внаслідок цього, українське суспільство зіткнулося з проблемою втрати національних орієнтирів, відсутністю чітких політичних вимог та механізмів їхньої реалізації. В українській свідомості формується малоросійство – особливий ментальний комплекс, що є уособленням глибинної внутрішньої залежності від імперії та підсвідомого панічного страху перед нею. Нечисленна українська національно свідомо верства не могла виконати керівну місію в суспільстві. В українських губерніях мешкало понад 340 тис. дворян: українці серед них становили 26%, поляки – 18%, росіяни – 50% (Темірова 2022). Підтвердженням цього були матеріали Першого Всеросійського перепису населення 1897 р. Критичний стан з національною верхівкою ускладнився після поразки Української національної революції 1917–1921 рр., коли одна частина українських інтелектуалів була знищена радянською владою, друга – емігрувала, третя – пішла на співробітництво з радянським режимом.

Наслідком цих негативних суспільних явищ стало поглиблення в середовищі народних мас комплексу меншовартості й почуття відчуженості, замкнутості, маргінального існування (Донченко 2001, с. 210–211).

На початку XX ст. майже 82% мешканців України складало сільське населення (Соціальна, 2019). Виходячи з цього, для більшості українського суспільства були перекриті соціальні ліфти, і їм доводилося виконувати менш кваліфіковану, селянську роботу відповідно з меншим рівнем доходу.

«Селяни використовували гроші переважно на купівлю землі, утримання кас взаємодопомоги (на випадок неврожаю), допомоги бідним, для створення притулків. Зайва копійка в сім'ї йшла на горілку, церкву, вчителя. Селяни неохоче позичали будь-кому гроші і самі не часто вдавалися до кредитних операцій. Більшість селян так і не стали клієнтами акціонерних банків, бо не розуміли, що то таке відсотки. В селах торгували росіяни, євреї. Українці не перейняли їхнього досвіду. Селяни аж до ХХ ст. були практично поза кооперативним рухом. Кооператорів вони вважали шахраями. Наприклад, на 7 млн. населення Волині було 5 кооперативів, а в Бельгії на 6 млн. осіб було 960 кооперативів. Український селянин був переконаний в перевагах одноосібного господарювання, його можливостях гарантованого забезпечення сім'ї продуктами харчування і запобігання голоду. Причому землі мало бути стільки, скільки може обробити сім'я (плюс угіддя). Так само і тяглової сили мало бути рівно стільки, щоб обробити свою землю. І це вважалося вищим показником справедливості. І коли цей баланс порушувався, селяни вдавалися до самовільного захоплення земель. Лише велике бажання до збільшення земельного наділу призвело до використання селянами земельно-орендних відносин» (Історія 2018.)

Землеробський напрям на засадах одноосібного господарства став визначальним в українській ментальності. З початку 1930-х рр., внаслідок нав'язування радянською владою колективізації, розпочинаються глибокі трансформації в ментальності українського селянства. Це призвело до формування менталітету колгоспного селянства. Він зберігся аж до початку ХХІ ст. В Україні настав процес розпаювання землі. Селяни отримали землю у власність, ведуть фермерське та одноосібне господарство. Селяни-власники беруть кредити, сміливіше здійснюють різноманітні товарно-грошові операції. В українському суспільстві поширюється атмосфера підприємництва, що сприятливо позначається на національній ментальності.

Землеробська ментальність українців позначилася і на міграційних процесах. Для землеробів характерна прив'язаність до своєї землі, адже вона є необхідним засобом для їх виживання. Але, коли земельних ресурсів недостатньо, то частина з них була змушена залишати свій рідний край і пускатися в мандри у пошуках кращого життя. Селянська еміграція в Україні розпочалася з кінця ХІХ ст. З 1877 р. вона набула масового характеру – переїзд селян-галичан до США. Згодом географія виїзду українців розширюється: Бразилія, Канада, Аргентина, Австралія, Нова Зеландія.

Перша хвиля була виключно селянською. Названі країни були зацікавлені саме в українських селянах, які відзначалися високою працездатністю. Прикладом може бути Канада, яка ще в кінці ХІХ ст. створила еміграційний синдикат, який направив до Західної України понад 6 тисяч вербувальників. Агент, що завербував сім'ю до Канади, отримував від 2 до 5 доларів за кожного переселенця (Українська еміграція 2023). У Канаді українські селяни отримували по пів гектара порослої лісом землі. Переселенець зобов'язувався прожити на цій території не менше трьох років: викорчувати ліс, побудувати хату й господарські приміщення, і розорати не менше десятої частини земельного наділу. Якщо емігрант це робив, він ставав власником усього поля. Проте для обробітки були потрібні знаряддя та тяглова сила, а тому селяни на деякий час погоджувалися на небезпечну роботу в шахті та прокладали залізниці, щоб заробити необхідну суму для функціонування свого господарства (Три 2016). Така ж сама ситуація мала місце і в Аргентині, де силами українського селянства розроблялися землі в умовах тропічного клімату.

Таким чином, українські селяни своєю важкою працею сприяли тому, що США, Канада, Австралія, Аргентина стали одними з найбільших на сучасному етапі виробників та експортерів аграрної продукції.

Українці в еміграції, на відміну від переселенців, представників інших етносів, які знаходили можливості поліпшувати свій матеріальний стан легшими способами, і надалі продовжували заробляти на життя важкою виснажливою працею. Звідси й виникло поняття українська «трудова еміграція». Вони у своїй більшості піднялися до рівня середнього класу. Лише невеликій кількості з них вдалося стати відомими та багатими: Стів Возняк – співзасновник Apple, Роберт Максвелл – медіа магнат, Енді Ворхол (Андрій Варгола) – рекламний магнат, Макс Левчин – засновник PayPal. Видатні вчені: І. Сікорський – авіаконструктор, Б. Гаврилишин – економіст, І. Пулюй – фізик, В. Хавкін – бактеріолог, винахідник вакцини проти холери і чуми. Митці: всесвітньовідомий хореограф Серж Лифар, оперна співачка – С. Крушельницька, актор, лауреат Оскару – Джек Паланс (В. Палагнюк) (25 емігрантів 2016).

Незважаючи на те, що українська діаспора є не найбагатшою в світі, вона активно допомагала і допомагає Україні, підтримуючи у боротьбі за незалежність. Вони відправляють кошти на допомогу ЗСУ, донатять у благодійні фонди, висловлюють свою позицію стосовно війни в Україні та доносять усьому світу, що Росія – країна-агресор.

Ще одна специфічна риса української ментальності, як похідна від землеробства – ігнорування деяких законодавчих норм і правил. Тривала відсутність в українського народу власної держави відбилася на національній підсвідомості. Українські селяни хазяйнували на своїх землях, але через загарбницькі дії зовнішніх ворожих сил не могли бути її вільними господарями. Підсвідомий страх втратити все, (мовляв, прийдуть кляті бусурмани (ляхи, москалі, турки) і все понищать) (Калакура 2017, с. 379), не сприяв формуванню у середовищі селян-землеробів віри у справедливість закону, який захистив би їхні інтереси. Наслідком цього є примирення з негативними суспільними явищами, терплячість, зайва сором'язливість, прагнення уникнути особистої відповідальності за стан громадських справ. Результатом цього було сповільнення процесів консолідації українського суспільства.

Ментальні проблеми українців – одна із причин, яка спонукала імперську Росію напасти на нашу країну. На думку агресора, Україна мала стати легкою здобиччю, але наш народ вкотре продемонстрував уміння об'єднуватися, незважаючи на різного роду виклики та дати гідну відсіч ворогу.

Російсько-українська війна з 2014 р. прискорила формування українського національного менталітету. Незважаючи на це нагальним завданням сучасної української влади та суспільства є акцентування уваги на розвиток української ментальності з урахуванням національних особливостей, використовуючи досвід провідних світових країн.

Ментальність є комплексним і всеосяжним феноменом, який проявляється в психології, моралі, свідомості, культурі, духовності, релігійності, самобутності, мовних особливостях, історичних колізіях, стереотипах, що в комплексі визначають частку нації та кожного її представника.

На даному етапі духовно-ментальна проблематика переживає в українському просторі своєрідне друге народження, набуваючи вираженого національно-етнічного забарвлення, що лише спонукає до розширення дискусії навколо теоретичного змісту питання.

Подальші дослідження зазначеної проблеми вбачаються у вивченні та висвітленні стану розвитку національної свідомості та самосвідомості українців на сучасному етапі модернізації держави.

Список джерел та літератури

- 25 ЕМІГРАНТІВ, які прославили Україну, 2016, Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chas.cv.ua/socium/31394-25-emgrantv-yak-proslavili-ukrayinu.html>
- БОГИНЯ, Д. П., 2009, Ментальні чинники в системі регулювання зайнятості та стимулювання праці в Україні. Електронний ресурс]. Режим доступу: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_2/pdf/007-009.pdf
- БОГИНЯ, Д. П., СЕМИКІНА, М. В., 2003, Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики. К: «Штурм». 382 с.
- ВИННИЧУК, Ю., 2011, Малоросійський мазохізм. Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://maidan.org.ua/arch/hist/1311018576.html>
- ГАВРИЛЮК, В., 2015, Українська ментальність: минуле і сучасність. Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nacija.com.ua/?article=5864>
- ГРУШЕВСЬКИЙ, М., 1991, Хто такі українці і чого вони хочуть. К.: Т-во «Знання» України.
- ДВА ТИПИ української ментальності: селянський та козацький, 2008, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mamayeva-sloboda.kyiv.ua/publ/dva-tyru-ukrayinskoyi-mentalnosti-selyanskyi-ta-kozatskyi/>
- ДОНЧЕНКО, О., РОМАНЕНКО, Ю., 2001, Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): Монографія. К.: Либідь.
- ІСТОРІЯ українського селянства. Формування менталітету українського селянства, 2018, Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3429&chapterid=1124>
- КАЛАКУРА, Я. Ментальність як концепт гуманітаристики. Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9453/1/42Kalakura.pdf>
- ПРАВОСЛАВНО-КАТОЛИЦЬКІ СУПЕРЕЧНОСТІ в творчості Мелетія Смотрицького раннього періоду, 2011, Електронний ресурс]. Режим доступу: https://risu.ua/pravoslavno-katolicki-superechnosti-v-tvorchosti-meletiya-smotrickogo-rannogo-periodu_n45915
- СЕМИКІНА, М. В., 2008, Український трудовий менталітет: проблеми адаптації до умов ринкового

середовища. Духовність українства XXI століття: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., 16–17 трав. Кіровоград. 15–20.

СОЦІАЛЬНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ. Міське і сільське населення. Трудоресурсний потенціал. Зайнятість населення. Якісні показники умов проживання, 2019, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bookster.com.ua/sotsialna-struktura-naselennya-miske-silске-naselennya-trudoresursnyj-potentsial-zajnyatist-naselennya-yakisni-pokaznyky-umov-prozhyvann>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСІ. Класова боротьба, 2013, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/istoriya/part2/033.htm>.

СУБТЕЛЬНИЙ, О., 1993, Полонізація української шляхти. Історія України. К.: Либідь.

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЛАД І ПРАВО УКРАЇНИ ПІД ВЛАДОЮ ПОЛЬЩІ ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ, 2015, [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://arm.naiiau.kiev.ua/books/idpu_2021/info/lec4.html

ТЕМІРОВА, Н., 2022, Зметені вихором революції. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://tyzhden.ua/zmeteni-vykhodom-revoliutsii/>

ТРИ ХВИЛИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ, 2016, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://we.org.ua/demografiya/try-hvyli-ukrayinskoji-emigratsiyi/>

УКРАЇНСЬКА АРИСТОКРАТІЯ ВІД КИЇВСЬКОЇ РУСІ ДО ГЕТЬМАНЩИНИ, 2018, [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4293>

УКРАЇНСЬКА ЕМІГРАЦІЯ, 2023, [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_еміграція

References

25 EMIHRANTIV, yaki proslavyly Ukrainu [25 emigrants that glorified Ukraine], 2016, [Online]. Available from: <https://chas.cv.ua/socium/31394-25-emigrantv-yak-proslavili-ukrayinu.html> [In Ukrainian].

BOHYNIA, D. P., 2009, Mentalni chynnyky v systemi rehuliuвання zaniatosti ta stymuliuвання pratsi v Ukraini [Mental factors in the system of regulation of employment and stimulation of labour in Ukraine]. [Online]. Available from: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_5_2/pdf/007-009.pdf. [In Ukrainian].

BOHYNIA, D. P., SEMYKINA M. V., 2003, Mentalnyi chynnyk u sferi pratsi: problem teorii ta praktyky [Mental factor in labour sector: issues of theory and practice]. K: «Shtorm». [In Ukrainian].

DONCHENKO, O., ROMANENKO Yu., 2001, Arkhetypy sotsialnoho zhyttia i polityka [Archetypes of social life and politics] (Hlybynni rehuliatyvy psykhopolitychnoho povsiakdennia): Monohrafiia. K.: Lybid.

DVA TYPY ukraïnskoï mentalnosti: selianskyi ta kozatskyi [Two types of Ukrainian mentality: peasant and cossack], 2008, [Online]. Available from: <https://mamayeva-sloboda.kyiv.ua/publ/dva-typy-ukrayinskoji-mentalnosti-selianskyi-ta-kozatskyi> [In Ukrainian].

HAVRYLIUK, V., 2015, Ukraïnska mentalnist: mynule i suchasnist [Ukrainian mentality: past and present]. [Online]. Available from: <http://www.nacija.com.ua/?article=5864>. [In Ukrainian].

HRUSHEVSKYI, M., 1991, Khto taki ukraïntsi i choho vony khochut [Who are Ukrainians and what do they want]. K.: T-vo «Znannia» Ukrainy, 1991. [In Ukrainian.]

ISTORIA UKRAÏNSKOHO SELIANSTVA. Formuvannia mentalitetu ukraïnskoho selianstva [History of Ukrainian peasants. Formation of the mentality of Ukrainian peasants]., 2018, [Online]. Available from: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3429&chapterid=1124> [In Ukrainian].

KALAKURA, Ya. Mentalnist yak kontsept humanitarystyky [Mentality as a concept of humanities]. [Online]. Available from: <http://dSPACE.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/9453/1/42Kalakura.pdf> [In Ukrainian].

PRAVOSLAVNO-KATOLYTSKI SUPERECHNISTI v tvorchosti Meletii Smotrytskoho rannioho period [Orthodox and catholic contradictions in works of Meletii Smotrytskyi of the early period.], 2011, [Online]. Available from: https://risu.ua/pravoslavno-katolicki-superechnosti-v-tvorchosti-meletiya-smotrickogo-rannogo-periodu_n45915 [In Ukrainian].

SEMYKINA, M. V., 2008, Ukraïnskyi trudovy mentalitet: problemy adaptatsii do umov rynkovoho seredovyscha [Ukrainian labour mentality: issues of adaptation to conditions of market environment]. Dukhovnist ukraïntva XXI stolittia: materialy VIII Vseukr. Nayk.-prakt. conf., 16–17 trav. Kirovohrad, s. 15–20. [In Ukrainian].

SOTSIALNA STRUKTURA NASELENNIA. Miske ta silske naselennia. Trudoresursnyi potentsial. Zainiatist naselennia. Yakisni pokaznyky umov prozhyvannia [Social structure of population. Urban and rural population. Zainiatist naselennia. Yakisni pokaznyky umov prozhyvannia]

- Labour resource potential. Employment of population. Qualitative indicators of living conditions], 2019, [Online]. Available from: <https://bookster.com.ua/sotsialna-struktura-naselennya-miske-silke-naselennya-trudoresurnyj-potentsial-zajnyatist-naselennya-yakisni-pokaznyky-umov-prozhyvann> [In Ukrainian].
- SOTSIALNO-ECONOMICHTNYI ROZVYTOT Kyivskoi Rusi. Klasova borotba, 2013, [Online]. Available from: <https://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/istoriya/part2/033.htm>. [In Ukrainian].
- SUBTELNYI, O., 1993, Polonizatsiia ukrainskoi shlyakhty [Polonization of Ukrainian nobility]. Istoriiia Ukrainy. K.: Lybid. [in Ukrainian].
- SUSPILNO-POLITYCHNYI LAD i pravo Ukrainy pid vladoiu Polshchi ta Rechi Pospolytoi [Socio-political structure and legislation of Ukraine, ruled by Poland and Polish-Lithuanian Commonwealth], 2015, [Online]. Available from: https://arm.naiu.kiev.ua/books/idpu_2021/info/lec4.html [In Ukrainian].
- TEMIROVA, N., 2022, Zmeteni vykhorom revoliutsii [Blown off by the whirlwind of revolution]. [Online]. Available from: <https://tyzhden.ua/zmeteni-vykhorom-revoliutsii/>. [In Ukrainian].
- TRY khvyli ukrainskoi emihratsiyi [Three waves of Ukrainian emigration], 2016. Rezhym dostupu: <https://we.org.ua/demografiya/try-hvyli-ukrayinskoyi-emigratsiyi> [In Ukrainian].
- UKRAINSKA ARYSTOKRATIIA vid Kyivskoi Rusi do Hetmanshchyny [Ukrainian aristocracy from the Kyivan Rus to the Hetmanate], 2018, [Online]. Available from: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=4293> [In Ukrainian].
- UKRAINSKA EMIHRATSIIA [Ukrainian emigration], 2023, [Online]. Available from: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українська_еміграція. [In Ukrainian].
- VYNNYCHUK, Yu., 2011, Malorosiiskii mazokhizm [Masochism of Little Russians]. [Online]. Available from: <https://maidan.org.ua/arch/hist/1311018576.htm>. [In Ukrainian].

Землеробська ментальність як домінанта українства

У статті висвітлюється проблема землеробської ментальності українського етносу. Менталітет – це не сталий спосіб мислення, він постійно змінюється під впливом різноманітних чинників. Етнос постійно удосконалює свою ментальність через нові світовідчуття та світосприймання, на базі яких формується ставлення до світу. Етнос не може розвиватися, якщо буде концентрувати свої зусилля на одному напрямку своєї життєдіяльності. Прикладом цього є те, що успіх інших народів базується на широкій господарській діяльності.

Зазначається, що специфіка українців полягає в тому, що вони тривалий час були зорієнтовані на розвиток землеробства як основи свого функціонування. Це мало об'єктивні причини – наявність великої кількості земель придатних для обробітку, так і суб'єктивні – спроби поневолювачів господарську активність українців звести тільки до землеробства, обмежити доступ до ремесел та торгівлі, з метою гальмування поступу нашого народу.

Встановлено, що наслідком цього стало не тільки соціально-економічне відставання українців від інших етносів, а й господарська деформація. Розглянуто і проаналізовано не тільки процес становлення землеробської ментальності та перетворення її в домінанту українства, а й вказано на необхідність розширення ментальності задля суспільного розвитку.

Ключові слова: ментальність, український народ, етнос, процес, функціонування, культура, свідомість.

Valentyn Domoroslyi, Candidate of Historical sciences, Associate professor, Department of social, humanitarian and legal studies of Uman national university of horticulture.

Валентин Доморослий, кандидат історичних наук, доцент, Уманський національний університет садівництва.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1682-9430>

Received: 11.08.2023

Advance Access Published: October, 2023